

Neoklasická geopolitika

Mgr. Martin Jirušek, Ph.D.

Než začneme, zamysleme se...

- Relevance geopolitiky po CW?
- Zvládla se geopolitika vypořádat s novou realitou (globální hrozby, technologie, dosah jad. zbraní)?
- Jak vysvětlujete stabilitu myšlenek (neo)klasické geopolitiky v západních zemích?
- Proč nacházela stabilní odezvu v zahr. politice USA?
- Byly principy (neo)klasické geopolitiky schopné reagovat na situaci po CW a na počátku 21. století?
- Kde se (ne)trefili?

Rekapitulace – klasická geopolitika

- Hlavní myšlenky?
- Historické zakotvení?
- Implikace pro mezinárodní politiku?
 - Proč to je/bylo důležité?

Neoklasická geopolitika

- H. Kissinger
- C. Gray,
- S. Huntington
- Z. Brzezinski

(Neo)klasická geopolitika

- Pojem geopolitiky po WW II zatížen negativním dědictvím
 - Nacionalismus
 - Sociální Darwinismus
 - Organická teorie státu
 - Rasismus
 - „Přirozené“ nároky na geografické oblasti
 - Z definice podporující výbojné chování
 - Vnucené, umělé koncepty, založené často na etnocentrickém vnímání světa
 - Svázáno s uvažováním nacistického Německa a násilnou expanzí

Neoklasická geopolitika

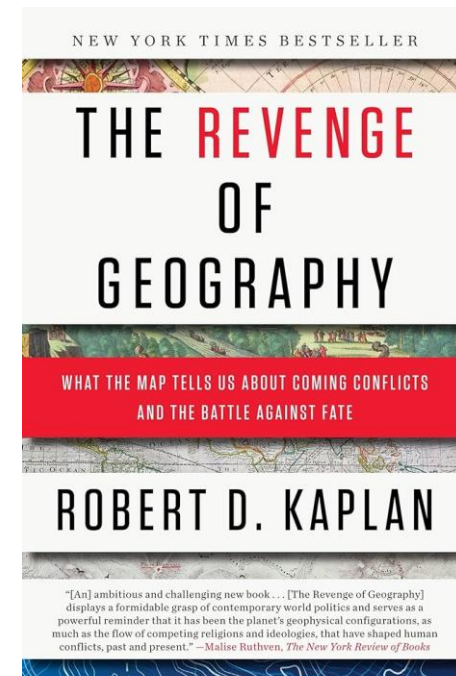
- Kritika klasické geopolitiky: Rozvoj technologií zdánlivě snížil vlivu geografie na projekci moci
 - Geograficky svázané koncepty v jaderné éře měly dávat čím dál menší smysl
 - Důraz na technologie a upozadění geografického determinismu silových kapacit (power projection) zejména v prvních dekádách studené války
- Odvrhnutí geopolitiky jako pojmu („Geopolitik“ - byť ne všech myšlenek) v poválečných letech
 - Nikoli však témat (viz dále)
- Příklon k pojetí politické geografie
 - Přístupující k tématu „zevnitř“
- Stopy ve studenoválečném uvažování (např. zadržování)
 - Spykmanův vnitřní půlměsíc
 - George F. Kennan, Trumanova doktrína
- (Neo)klasická geopolitika slaví návrat v 70. letech
- Strategický význam území v rozděleném světě

Neoklasická geopolitika

- Návrat pojmu - relevance geop. myšlenek (některých) pro zahr. politiku, zvláště v období studené války
- Spojené se strategií zadržování – obrana „perimetru“ a hradba vůči geografickému šíření komunismu
 - Důraz na praktickou politiku na úkor teorií
- Přesun k politické geografii nezatížené historií (německé) geopolitiky
- Přirozená dominance geografického determinismu
 - Raná fáze vývoje politických věd, „přirozená“ prevalence přírodních faktorů a přístupů (širší diskuse o superioritě kvanti/kvali metod)
- Stát již není vnímán jako organismus s organickými hranicemi

Návrat geografie?

- Studená válka jako předpoklad návratu některých myšlenek geopolitiky
 - Geografický (nikoli biologický!) determinismus
 - Přesto kontroverzní myšlenky: klima determinující povahu (SSSR)
- Geografické předpoklady stále hrají roli, navzdory globalizaci a de facto neomezenému dosahu strategických zbraní (R. Kaplan – jako příznivec geografického determinismu).
 - New Look (Eisenhower) – důležitost strategických jaderných zbraní
 - Omezená flexibilita jaderné deterence v konfliktech regionálního (neglobálního) dosahu
- Navíc – dekolonizace, hnutí nezúčastněných, sféry vlivu, pronikání komunismu atd.
- Studená válka jako potvrzení důležitosti geografických faktorů

Henry Kissinger

- National Sec. Advisor, Sec. of State
- Kissinger jako faktor a hybatel oživení pojmu geopolitiky
- Spojení geopolitického pohledu s **rovnováhou sil** a reálnou politikou své éry
- Mj. navázání vztahů s Čínou – vyvažování SSSR
- Obava z úpadku moci USA a tudíž zničení rovnováhy sil
- Chápal jaderné zbraně ne jako konec geopolitiky, ale jako výsledek rozložení geopolitických sil
- Z jeho pohledu obsese jadernými zbraněmi potlačila reálnou politiku
- Restauroval pojem geopolitika

Colin S. Gray

- Profesor IR, poradce pro kontrolu zbrojení (Reagan)
- Navazuje na Kissingera, ale i Mahana a Spykmana
 - Důležitost námořní moci USA vs omezená pozemní moc Ruska
 - Rusko přirozeně expanzionistické – tuto povahu nelze ignorovat
 - Kritika uspokojení se stavem „mocenské rovnováhy“
 - Pro RUS důležitost ovládnutí Eurasie, resp. zabránění USA v intervenci
 - Důležitost eurasijského „Rimlandu“ izolujícího ruský expansionismus
- Zdůrazňoval vzájemnou interdependenci rovnováhy sil v Evropě na situaci v Asii
 - Rovněž interdependenci USA a evropských spojenců (US - alliance by choice vs. SSSR - enforced alliance)

Colin S. Gray

- Rehabilitace geopolitiky jako oboru (nikoli pojmu)
- Geografický determinismus státních politik
 - Rusko jako přirozeně expansionistické
- Kritika „konce dějin“ a zdánlivé prevalence liberalismu
 - Kritika optimistického náhledu, typicky reprezentovaného Fukuyamou (byť ten byl často dezinterpretován)
- Myšlenky geopolitiky a technologií měnících hřiště nejsou vzájemně vylučné

Zbigniew Brzezinski

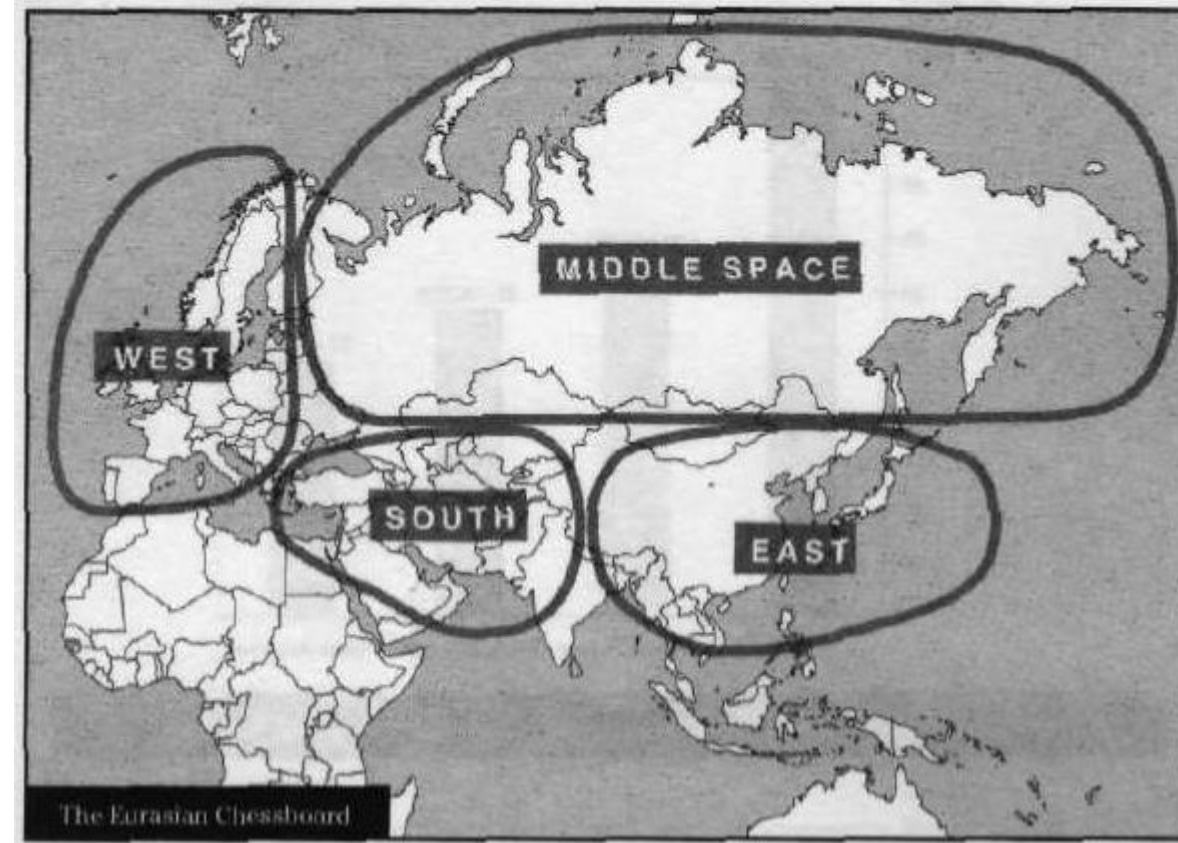

- Poradce v dem. administrativách, NSA J. Cartera
- Realista stavějící na logice Spykmana a Mackindera (zejm. koncept Heartlandu)
 - Eurasie jako centrum dění po většinu dějin a zásadní politické hřiště (the chessboard)
 - Geografické determinanty impérií (Rusko rozpolčené mezi Evropou a Asií)
- Vzestup USA jako zásadní historická změna, USA jako první skutečně globální (námořní) supervelmoc po pádu SSSR (pozemní velmoci)
 - Liberalismus a osobní svobody jako klíčový faktor dle Brzezinského
 - Zdůrazňuje interdependenci a pozici US jako *Primus inter pares*
- Pro bezpečnost USA chápe jako klíčové zabránit vzestupu nové eurasijské velmoci
- Pokládá de facto definici moderního impéria, nestojícího (pouze) na teritoriální velikosti, ale i na kulturní dominanci/atraktivitě a institucích (dále viz např. Thayer, 2006)

Zbigniew Brzezinski

- Eurasijská šachovnice
 - Z Evropa
 - Blízký východ, Kavkaz, Indie
 - Čína a JV Asie
 - Rusko a zbylá vnitřní část Eurasie
 - Identifikuje (1997) nastupující (aktivní) hráče: FRA, GER, RUS, CHN, IND

- Klíčové (pivot) regiony (pasivní)
 - UA, AZR, KOR, TUR, IRA

Zbigniew Brzezinski

- Implikace pro US politiku:
 - Klíčový vztah s EU v ZE
 - Stabilní Carterova doktrína na BV
 - Růst důležitosti Číny (po klíčovém Japonsku v 80s a 90s)
 - Sám Brzezinski na sklonku života reformuloval strategii směrem k možné spolupráci USA, Ruska a Číny (za souč. zajištění stability na BV)
- Rusko bez je Ukrajiny asijskou, nikoli evropskou velmocí (!)
- Některé premisy později reformuloval s ohledem na vývoj v Asii

Samuel Huntington

- Připouští, že ideový vývoj mohl skončit (Fukuyama), ale nevěřil na konec konfliktů
- Ty se měly odehrávat podél kulturních/civilizačních/konfesních hranic
- Byť není geografie základním kamenem, hraje klíčovou roli v jeho premisách
- CW jako změna povahy konfliktu spíše, než jeho vymizení – možná regionalizace konfliktu (namísto globálního charakteru)

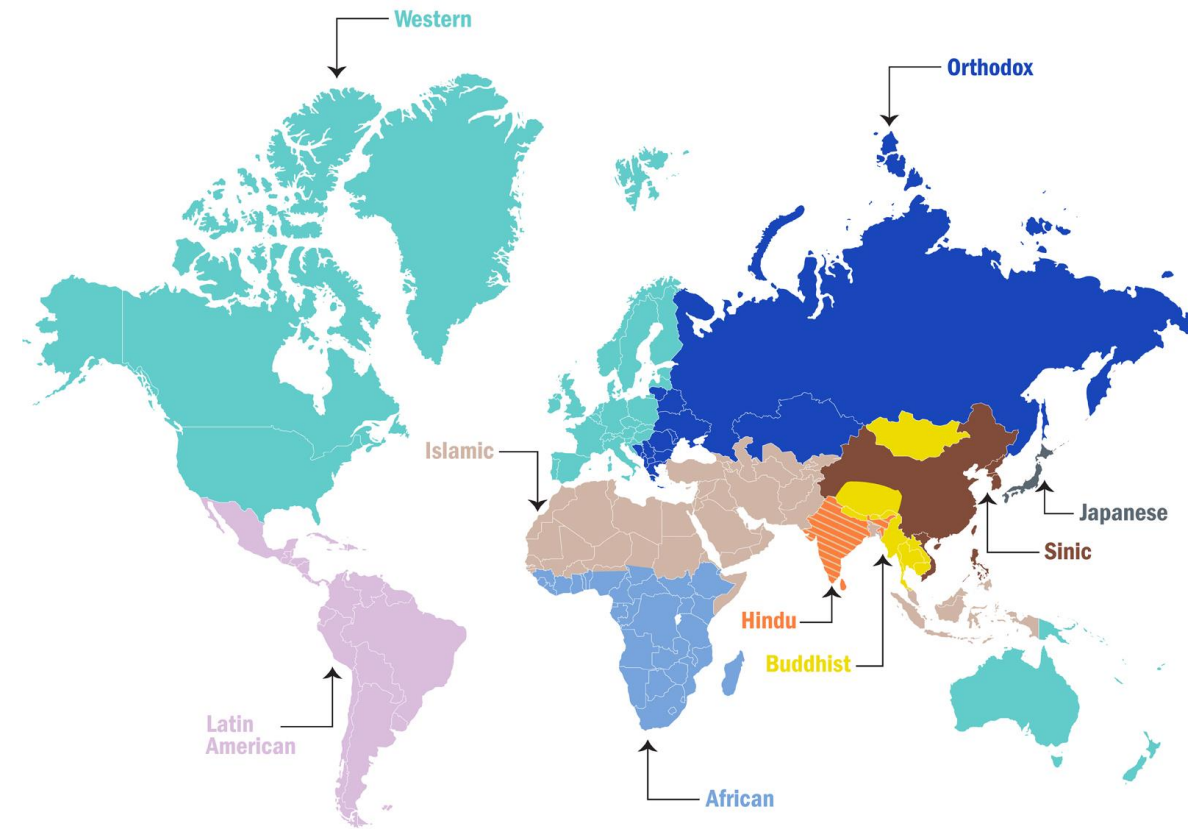

Francis Fukuyama

THE END
OF HISTORY
AND
THE
LAST
MAN

Samuel Huntington

- Geografie jako sekundární, přesto důležitý, faktor
- Kritika za západocentrický a zjednodušující pohled na ostatní civilizace
 - Pojímá civilizace monoliticky a jako „black box“
- Definoval civilizační okruhy a konfliktní (geograficky vymezené) linie

Robert D. Kaplan

- The Revenge of Geography
- Zpětně opět oceňuje základní premisy klasických geopolitiků, zejm. globální dopady dění v klíčových oblastech (Eurasie)
 - Návrat k Mackinderovi a a Mahanovi
- Příklon k realismu a implicitní kritika idealismu
- Geografie jako základ pro uvažování nad zahraniční politikou a MVZ
 - Geografie jako determinanta MVZ, jakož i lokálních událostí, faktorů klimatických změn (a jejich zpětného vlivu), zdrojové základny atd.
 - Geografie jako „ponorná řeka“ stabilně ovlivňující situaci a události – musí být brána v potaz
- Geografie jako faktor nabírající na důležitosti v důsledku globalizace, nikoli naopak
- Stát musí zvyšovat své kapacity
- Nikoli nekonečný prostor je implicitně zdrojem konfliktů v Eurasii
 - Zatížení pohledu z USA?
 - Zaměření na tradiční oblasti, ignorování jiných.

Implikace pro světovou politiku po CW?

- Relevance geopolitiky po CW?
- Zvládla se geopolitika vypořádat s novou realitou (globální hrozby, technologie, dosah jad. zbraní)?
- Jak vysvětlujete stabilitu myšlenek (neo)klasické geopolitiky v západních zemích?
- Proč nacházela stabilní odezvu v zahr. politice USA?
- Byly principy (neo)klasické geopolitiky schopné reagovat na situaci po CW a na počátku 21. století?
- Kde se (ne)trefili?

Děkuji za pozornost